

Đình Văn Đức, Trần Trí Dõi et al., eds.:

Tiếng Việt lịch sử trước thế kỷ XX. Những vấn đề quan yếu.

Hà Nội: Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội, 2018. 579 s.

ISBN 978-604-961-175-9.

Za knihou o dějinách vietnamštiny do 20. století se skrývá pětice autorit ve vietnamské lingvistice: Trần Trí Dõi specializovaný na jazyky národnostních menšin a historický vývoj viet-muongských jazyků, Vũ Đức Nghiệu se zaměřením na historický vývoj lexika a jeho fonologické a sémantické změny, dále odborník na sinovietnamštinu Nguyễn Văn Khang, Lê Quang Thiêm se zaměřením na lexiko-sémantiku a větné konstrukce a konečně Đình Văn Đức se specializací na analýzu gramatických prvků a jejich vývojové změny i ve starších vietnamských textech. O významu autorské skupiny pro akademický trh svědčí, že kniha vyšla současně v paralelní mírně odlišné druhé mutaci v neuniverzitním nakladatelství (viz poslední titul v seznamu literatury). Hlavní texty obou knih si ale z velké části odpovídají a vzhledem k reprezentativnímu zastoupení autorů zaslouží aspoň krátkou zmínku.

Knihu zahajuje první oddíl o problematice původu vietnamštiny od Trần Trí Dõie, který se v něm zabývá evolucí vietnamštiny v kontextu austroasijských jazyků. V první podkapitole vychází i z Taberdova slovníku z roku 1838. Vedle sinovietnamské slovní zásoby se věnuje korespondencím mezi mon-khmerskými jazyky, a to i na základě výzkumů a starších publikací z jižního Vietnamu. Např. Lộc Bình Nguyễn napsal téměř devítisetstránkovou monografii *Nguồn gốc Mã Lai của dân tộc Việt Nam*, ve které srovnává slovní zásobu jednotlivých etnik a Trần Trí Dõi přetiskuje korespondence, např. vietnamsky *non* 'hora' s ekvivalenty v jazycích etnik a oblastí *Cố/Ba Thục non*, *Phù Nam b'nam*, *Cao Miên pù nam*, *Mạ phơ nom*, *Bahnar* z Centrální vrchoviny *bơ nom*, thajština *phu*, malajština má navíc dva termíny *gunong* a *phunông*. Jako další příklad viet. *sông* 'řeka' má korespondence v jazycích etnik: *Mường không*, *Khả hồng*, *Chàm krông*, *Bà Na krông*, *Thái khung (mé khung)*, *Cao Miên stung*, malajsky *sôngai*. Širšího záběru dosáhl i na základě nové literatury Hồ Lê (1992), který zmiňuje i např. korespondence termínů příbuzenských vztahů, kde jsou ale i četné odlišnosti. Těžištěm diskuse vztahu k tai-kadajským jazykům jsou korespondence, které publikovali H. Maspéro (1912) a A. G. Haudricourt (1953). Největší část podkapitoly je následně věnována již čistě viet-muongským jazykům a ze západních autorit je nejhojněji citován Francouz M. Ferlus, se kterým Trần Trí Dõi a jako hlavní autor Nguyễn Phú Phong spolupracovali na stostránkové monografii *Lexique Vietnamiens - Ruc - Français* (Université de Paris, 1988). I na základě vlastních typologických výzkumů pak Trần Trí Dõi dělí viet-muongské jazyky na dvě podskupiny: první dvojslabičná se dělí na pět jazyků etnických skupin *Arem*, *Chút* (= *Ruc*, *Mày*, *Sách*), *Mã Liêng*, *Aheu*, *Pông*. Druhá původně převážně jednoslabičná se rozdvouje na podskupinu *Cuối* (= *Cuối Châm*, *Uý Lô*) a vlastní viet-muongské jazyky, které se dělí na muongský (*Mường*, *Nguồn*) a viětský = vietnamštinu. V druhém paralelním vydání Trần Trí Dõi navíc přetiskl i svou autorskou koncepci dělení austroasijských jazyků na čtyři větve: mundskou (mundské severní, mundské jižní, nihalský), nikobarskou (nikobarské), aslianskou (jižní, centrální, severní) a mon-khmerskou (khasijské, mônské, khmerské, pearské, bahnarské,

katu, việ̣t-mượ̀ngské, khmú a palaung-wa). Druhá podkapitola, která není zařazena do populárnějšího neuniverzitního vydání, se věnuje rekonstrukcím a historickému vývoji fonetických změn ve việ̣t-mượ̀ngských jazycích. Trậ̀n Trị̃ Dộ̃i zde více vychází z dat A. de Rhodese, která vzhledem k době zachycení odpovídají střední vietnamštině. Kromě Maspéra, Haudricourta, Ferluse, zde navazuje i na ruské a četné vietnamské lingvisty (Nguyễn Tài Cấn, Nguyễn Văn Tài, Nguyễn Văn Khang, Đoàn Thiện Thuật).

Druhý oddíl knihy o vývoji lexika vietnamštiny od 12. do 20. století napsal Vũ Đức Nghiệu. V první podkapitole věnované období do 16. století se soustředí na vývoj struktury sinovietnamských slabik, uvádí procentuální zastoupení dat a lexikální změny, ke kterým docházelo při pokračující adaptaci čínské slovní zásoby ve vietnamštině. V druhé knize má tato podkapitola poněkud jiné členění, liší se i příkladová slova a je uvedeno méně statistických přehledů.

V druhé podkapitole věnované lexikálním a syntaktickým změnám od 17. do 19. století jsou vedle de Rhôdesova dostupné již i dva další shodně nazvané pramenné slovníky: *Dictionarium Annamitico Latinum* od Pigneau de Béhaine z let 1772–1773 a od Taberda z roku 1838. Významné změny Vũ Đức Nghiệu dokládá četnými příklady. Připojen je i přehled církevních latinismů / italicismů, které se staly vzorem vietnamských ekvivalentů (s. 203), např. *bull* ≈ *thánh thư* (dosl. svaté písmo), *catechista* ≈ *thầy giảng* (učitel), *clengo/clericus* ≈ *tu sĩ* (mnich), *concilium* ≈ *hội đồng* (shromáždění), *missa* ≈ *lễ misa* (mše), *patriarcha* ≈ *thầy cả lão thành*. V paralelním vydání je mírně obměněný přehled dat.

Pro období 19. až 20. století třetí podkapitoly jsou již zdrojem nejrůznější texty a dobové časopisy, ve kterých se postupně mění poměr sinovietnamských slov, tj. výpůjček z čínštiny, ve prospěch indoevropských jazyků – zejména v novinách šlo zprvu dominantně o francouzštinu. Některé výpůjčky lze datovat přesně: od roku 1914 se objevuje *mệ̀ đay* ‘medaile’, od roku 1920 *ô tô* ‘auto’, od roku 1923 *ba toong* ‘chodící hůl’, od roku 1926 *kem* ‘zmrzlina’, od roku 1936 *ca vát* ‘kravata’ (s. 219). V druhém paralelním vydání je třetí podkapitola zkrácená jen na 19. století, záslužně ale prezentuje více jazykového materiálu. V univerzitním vydání je podkapitola rozsáhlejší a má více statistických přehledů.

Třetí oddíl o sinovietnamských jazykových kontaktech a čínsko-vietnamském bilingvismu napsal Nguyễn Văn Khang, který zde uplatňuje materiály z publikace, o kterých se již jednou v *Linguistica Brunensia* referovalo (SCHWARZ 2015) a lze je pro úsporu přejít, protože text i dokladový materiál přesně odpovídá této důležité monografii. Celý oddíl je navíc identický i v paralelním druhém vydání. V jednotlivých podkapitolách jsou sledovány: 1. Obecné výpůjčky z čínštiny ve vietnamštině, 2. Sinovietnamská slova a jejich transformace, 3. Zvláštnosti sinovietnamských slov, 4. Čínské výpůjčky, které nejsou součástí sinovietnamštiny a nemají sinovietnamské čtení.

Dva zbývající oddíly jsou již více textologické. Lê Quang Thiêm se v čtvrtém oddílu o změnách a vývoji vietnamské slovní zásoby v přechodovém 19. století zabývá sémantikou dobové vietnamštiny a po obecně teoretickém úvodu v první podkapitole následují případové studie s analýzami konkrétních textů: *Příběh Kiêu* od Nguyễn Dua, kde sleduje významy základních slov a také užitá čtyřslabičná *thàng ngữ* (původně čínská 成語 *chengyu*) a *điển cố*, tj. idiomatizovaná rčení z literární čínštiny, která se začala užívat pro frazeologické možnosti i v běžném

jazyce postupným přecházením do děl literátů, kteří tvořili i lidovější žánry. O *thàng ngữ* je proto k dispozici rozsáhlá specializovaná literatura (např. HOÀNG VĂN HÀNH 2008 s rozcestníkem na další publikace). Ve čtvrté kapitole jsou srovnána *thàng ngữ* a *điền cổ* v dílech Nguyễn Đình Chiểua a Nguyễn Dua. Celý čtvrtý oddíl je v paralelním vydání otištěn beze změny.

Đinh Văn Đức se v posledním pátém oddílu věnuje vývoji gramatiky vietnamštiny od 17. do 19. století, vzniku novotvarů a kompozit v textech psaných nejen v upravené latině quốc ngữ, ale i v písmu nôm. Jako zdroje úvodní podkapitoly opět slouží *Příběh Kiêu* od Nguyễn Dua a další autoři (např. Nguyễn Bình Khiêm, Nguyễn Đình Chiểu, Tố Hữu) a díla, která vycházela od konce 19. století v Saigonu: např. *Truyện thầy Lazaro Phiền*, *Truyện/Chuyện giáy buồn*, *Như Tây nhật trình*. První podkapitola má v paralelním vydání jen drobné odlišnosti, tři další se pak zcela shodují a dále analyzují zvolený korpus a frekvenci vybraných prvků. Jen čtvrtá podkapitola se téměř výlučně zaměřuje na jazykové prostředky díla *Příběh Kiêu*.

Zatímco univerzitní verze výše uvedenou částí končí, v paralelním vydání je navíc zařazen další velký oddíl, který napsal také Đinh Văn Đức. V první podkapitole sleduje vývoj jazyka a lexika v novinách a u vybraných autorů v průběhu 20. století. V druhé podkapitole (na s. 635–666) se věnuje literárním zdrojům revoluce a předpokladům vývoje jazyka od srpna roku 1945 se zachováním ohledu na kontinuitu lingvistických článků z třicátých let vydávaných v časopisech *La patrie annamite* a *Nam phong* (autoři: Đào Đăng Vỹ, Thiều Sơn, Chắt Hằng, Hoàng Xuân Hãm, Nguyễn Văn Ngọc a Nguyễn Hữu Tiển). Poslední podkapitola je zaměřena na okolnosti moderního vývoje vietnamštiny ve 20. století, tj. na průřez ekonomických a historických souvislostí politiky 30. let, vlasteneckých periodik, překladové literatury a nejnověji i reformem *đổi mới*.

Rozdíl v obou vydáních potvrzuje sympatický trend uchovat v univerzitní verzi jen odbornější text, ovšem i texty připojené do paralelního vydání jsou vyvážené, a tak lze případně i neuniverzitní vydání užít nejen jako referenční materiál, ale i jako doklad toho, jaké části byly připojeny pro vydání pro širší veřejnost a zachování kompatibility s kontinuálním vývojem ve vietnamském veřejném prostoru.

LITERATURA

- ĐINH VĂN ĐỨC et al., eds. 2018. *Tiếng Việt lịch sử. Một tham chiếu hồi quan*. Hà Nội: Nhà xuất bản Văn học.
- HAUDRICOURT, André-Georges. 1953. La place du Vietnamien dans les langues Austro-Asiatiques. *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, t. 49, fasc. 1, 122–128.
- HỒ LÊ. 1992. Từ Nam Á trong tiếng Việt. In: *Tiếng Việt và các ngôn ngữ dân tộc ở phía Nam*. Hà Nội: Nhà xuất bản Khoa học xã hội, 65–110.
- HOÀNG VĂN HÀNH. 2008. *Thành ngữ học tiếng Việt*. Hà Nội: Nhà xuất bản Khoa học xã hội.
- MASPÉRO, Henri. 1912. Étude sur la phonétique historique de la langue annamite. *Les initiales*. *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, 12(1), 1–127.

SCHWARZ, Michal. 2015. Recenze práce Nguyễn Văn Khang. Từ ngoại lai trong tiếng Việt. TP. Hồ Chí Minh: Nhà xuất bản Tổng hợp, 2013. *Linguistica Brunensia* 63(1), 104-106.
TABERD, Jean-Louis. 1838. *Dictionarium Annamitico-latinum*. Serampore: J. C. Marshman.

Poděkování: Recenze vznikla v projektu MSMT-16847/2019-1.

Michal Schwarz

Department of Vietnamese Studies
Faculty of Arts, Masaryk University
Jaselská 201/18, 602 00 Brno
Czech Republic
schwarz@phil.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.